

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ "СВ . КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

**КАТЕДРА "ИСТОРИЧЕСКО И
СИСТЕМАТИЧЕСКО БОГОСЛОВИЕ"**

УЧЕБНА ПРОГРАМА

ЗА ДОКТОРАНТСКИ КОНКУРС ПО

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

СОФИЯ

2012

У Ч Е Б Н А П Р О Г Р А М А

ЗА ДОКТОРАНТСКИ КОНКУРС ПО

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

I. ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА КАТО НАУКА

Отношение между българската гражданска и българската църковна история. Предмет, метод, задачи и определение на църковната история като наука. Периодизация на българската църковна история.

II. ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА (ГРАЖДАНСКА И ЦЪРКОВНА) ИСТОРИОГРАФИЯ

Първият исторически опит - "История славяноболгарская" на о. Паисий Хилендарски. Подражатели на о. Паисий. По-важни български периодически издания като двигател на българската църковна история. Трудове на българска църковна история на гръцки, немски и български учени през време на църковно-националната борба. Църковно-исторически трудове от Освобождението на България (1878) до настояще време.

**IV. БЕГЪЛ ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД
(ЗА ДРЕВНИТЕ НАРОДИ) НА БАЛКАНСКИЯ
ПОЛУОСТРОВ**

Орография и хидрография на Балканския полуостров с изясняване древните наименования на селища, местности и др. (историческа география). Траки и илири. Гръцки колонии. Гръцко културно влияние във вътрешността на Балканския полуостров. Борба на римляни с трако-илири. Романизация на Тракия и Илирия. Значение на романизацията за проникване на християнството.

V. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ХРИСТИЯНСТВОТО НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ВЕКОВЕ ОТ ХРИСТИЯНСКАТА ЕРА И РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ

Проповед на св.ап. Павел в Македония и Ахайя. Негови сътрудници. Легенда за проповед на св.ап. Андрей в Патрас. Християнството в Балканските земи през I-IV векове. Тракийското племе "беси" и християнството. Сердика и други вътрешни градове като християнски средища. Християнството сред готите в Малка Скития и Дакия. Йерарси, устроители на християнски мисии. Солунският папски викариат. Архиепископия Първа Юстиниана. Епархии на Балканския полуостров (VI-VIII в.)

1. Славяните на Балканския полуостров и тяхното християнизирание

Произход на славяните. Преселване на славяните на Балканския полуостров (според византийски озвори). Славянски племена. Езическата вяра на балканските славяни. Християнството сред балканските славяни. Благоприятни условия и пътища за проникване на християнството между славяните. Периоди в развитието на славянската писменост според Черноризец Храбър.

2. Християнството между прабългарите

Произход на прабългарите. Кубратовата държава. Езическата вяра на прабългарите. Проникване на християнството сред тях. Българската държава на Балканския полуостров. Прабългари и славяни в Скития и Долна Мизия. Хан Тервел и Византия (Договорът от 716 г.). Ролята на гръцкия език в официалните кръгове на България. Междусобици за българския престол през VIII в. Християнизиращо влияние на византийските пленници в България. Гонения на християните при Омуртаг и Маламир. Мъченик Енраваот (Воин). Хан Пресиян и християнството.

3. Княз Борис и християнството в България

Причини за покръстването на княз Борис (социално-икономически, обществено-политически, идеологически). Разбор на

сведенията във византийските и латинските извори за покръстването на българския владетел. Кога, къде и от кого е бил покръстен княз Борис? Прогресивният характер на княз Борисовото дело. Реакционните опити на българските боили и на княз Владимир. Цариградският патриарх Фотий и княз Борис. Първоначалната уредба на църковния живот в България. Чужди верски пропаганди (мохамеданска, юдейска, арменска). Опити на княз Борис да създаде независима българска църква - преговори с Людовик Немски и папа Николай I. Преговори на княз Борис с Византия и учредяване на българска автономна църква - архиепископия (870 г.). Усилия на Рим да възстанови своята духовна власт в България. Вътрешно състояние на Българската църква при княз Борис. Благотворно влияние на християнството върху поданици и държава.

VI. СЛАВЯНСКИТЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ

Извори на Кирило-Методиевския проблем. Солун през IX в. Образование, качества, добродетели на Константин (Кирил) и Методий. Дейността на Константин в Константинопол. Мисията му при сарацините. Методий - управител на славянско "княжество". Монашеският му живот на Олимп. Хазарската мисия на двамата братя. Въпросът за откритите св. Климентови мощи, "Евангелието и Псалтира" в Херсон. Кога е съставена славянската азбука? Апология на старобългарската писменост (Черноризец Храбър). Моравската мисия на св. братя Кирил и Методий. Рим и славянската просветна дейност на двамата братя. Дейност на св. Методий като Панонски епископ и Моравски архиепископ. Разстройване на Кирило-методиевското дело след смъртта на св. Методий (885 г.) Дейност на техните ученици в Преслав и Охрид.

VII. ПОЛОЖЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА ПРИ ЦАРЕТЕ СИМЕОН (893-927), ПЕТЪР (927-969), БОРИС II (969-971), САМУИЛ (976-1014) И ИВАН ВЛАДИСЛАВ (1015-1018)

Икономическо и политическо положение на Българската държава. Първа българска патриаршия. Духовно състояние на българския народ (X-XII в.). Развитие на духовната книжнина. Св. Иван Рилски - произход и монашески подвиг. Св. Рилска обител (кратки исторически данни). Поп Богомил. Причини за появата и разпространението на богомилското учение. Произход и същност на богомилството - догматически, нравствени, общественно-политически и социално-икономически възгледи. Полемика на презвитер Козва срещу богомилството. Състояние на духовния живот.

VIII. ПОЛОЖЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА ПРЕЗ ЕПОХАТА НА ВИЗАНТИЙСКОТО ИГО

Падане на България под византийско иго. Политиката на имп. Василий II Българоубиец към българския народ. Трите Василиевски грамоти. Епархиите на Българската архиепископия. Притеснителната политика на Василиевите приемници към българския народ. Църковно-административна и книжовна дейност на архиепископ Теофилакт Охридски. Отношение на Константинополската патриаршия към българската църква - Охридска архиепископия. Намалване на Охридския църковен диоцез. Поява на XI-та фалшива Югстинианова новела.

IX. ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЯ (XIII-XVIII)

Положението на Охридската архиепископия под латинска, българска и епирска политическа власт. Архиепископ Димитрий Хометиан. Положението на Охридската църква под византийска и сръбска власт. По-видни охридски архиепископи. Духовната просвета в Охридския диоцез. Положението на Охридската архиепископия - патриаршия след турското нашествие. Причини за запазване на нейната независимост. разширяване на охридския диоцез (XV - XVI в.). Връзки на охридските архиепископи-патриарси с Русия. Устройство и управление на Охридската архиепископия. Домогване на Цариградската патриаршия да подчини Охридската българска църква. Унищожаване на Охридската архиепископия-патриаршия (подготовка, причини, от-

ражение). Значение на Охридската архиепископия-патриаршия за опазване народностното самосъзнание на православно българско изпълнение.

Х. ТЪРНОВСКА АРХИЕПИСКОПИЯ И ПАТРИАРШИЯ (XII - XIV в.)

Възстановяване на Българската държава с център Търново. Учредяване на независима Българска архиепископия в Търново. Архиепископ Василий . Връзките на цар Калоян и архиепископ Василий с папа Инокентий III. Уния с Рим. Отношения между Търновската и Охридската архиепископия. Признаване на Търновската архиепископия за патриаршия (1235 г.). Диоцез и епархии на Търновската патриаршия. Домогвания на римските папи за влияние над Търновската църква. Отношения между Константинополската и Търновската патриаршия (XIII-XIV в.). Богомилството през време на Втората българска държава. Църковни събори против богомилството. Адамити, варламити и др. еретици в Търново. Св. Теодосий Търновски и св. патриарх Евтимий. Търновска просветна школа.

XI. ТУРСКО И ФЕНЕРСКО ИГО. ЦЪРКОВНО-НАЦИОНАЛНА БОРБА. ОСНОВАВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ЕКЗАРХИЯ

Унищожаване на Търновската патриаршия. Търновският диоцез под властта на Цариградския патриарх. Фенерско иго. Възраждане на българския народ. Начало на борбата срещу гръцките владци. Всенародно движение против гръцкото духовенство в българските епархии. Църковно-националното движение след Кримската война. Скъсване на българските общини с Цариградската патриаршия - бунтовният Великден (1860 г.). Проекти за разрешаване на българо-гръцкия спор. Учредяване на Българската екзархия. Обявяване на Българската църква за схизматична. Българската екзархия и борбите на народа за политическо освобождаване. Католическата и протестантската пропаганда в епохата на църковно-националната борба. Български мъченици през османското иго.

ХІІ. БЪЛГАРСКАТА ЕКЗАРХИЯ СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ

Екзархийско дело в Турция до Балканската война. Положение на Българската църква в границите на България - отношения между Църква и държава. Положението на Българската църква след Балканската война - снесняване на българския църковен диоцез, опити за реформи в устройството и управлението на БПЦ. Избор на екзарх и вдигане на схизмата (1945 г.). Религиозно-просветна дейност: периодичен печат, книжнина и духовни училища. Богословският факултет (Духовната академия "Св Климент Охридски") за развитието на богословската наука и създаването на църковни кадри. Католическа и протестантска пропаганда след Освобождението. Кратки исторически сведения за методисти, конгрегационалисти, баптисти, адвентисти, петдесетници, теософи, дъновисти, добросамаряни.

ХІІІ. ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПАТРИАРШИЯ.

МЕЖДУЦЪРКОВНОТО ПОЛОЖЕНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПАТРИАРШИЯ СЛЕД 1953 ГОДИНА

Трети църковно-народен събор - възстановяване на Българската патриршия и избор на първопредстоятел. Светейшият Български Патриарх Кирил (кратки биографични сведения, научна и църковно-обществена дейност). Патриаршески избирателен събор (1971 г.). Негово светейшество Българският Патриарх Максим (биографични данни). Съвременно състояние на БПЦ - устройство, управление и народополезна дейност. Отношения между Църква и Държава.

ПОСОБИЯ И ЛИТЕРАТУРА

1. Априлското въстание и Българската православна църква. Сборник студии и материали по случай юбилейната стогодишнина (1876-1976) С. СИ, 1977.
2. Арnaudов, Михаил, Братя Миладинови. Живот и дейност 1830-1868.С., 1943; 2 осн.прераб.изд. С. 1969.
3. Арnaudов, Михаил. Документи по Българското възраждане - ИИБЛ, 5, С. 1957.
4. Арnaudов, Михаил. Живот и дейност на Екзарх Йосиф. С. 1965.
- 5 Арnaudов, Михаил. Неофит Хилендарски-Бозвели.Живот, дело, епоха. 1785-1848. 2 прераб.изд. Т.1-2. С. НИ, 1971-1972.
6. Арnaudов, Михаил. Паисий Хилендарски.Личност, дело, епоха. 2 доп.изд. С.,НИ, 1972.
7. Бурмов, Тодор. Българо-гръцката църковна распря. С. 1902.
8. Българската патриаршия през вековете. Сборник, посветен на Негово Светейшество Българския Патриарх Максим. С. СИ, 1980.
9. Динков, Камен. История на Българската църква (Четива). С., 1953.
10. Дринов, Марин. Избрани съчинения. Т. I-II. С. НИ, 971.
11. Златарски, Васил Н. История на българската държава през средните векове.Под ред. и с предговор на Петър Х . Петров. Т.І-ІІІ. С. НИ, 1970-1972.
12. Иречек, Константин. История на българите. С поправки и добавки от самия автор. Под ред. на Петър Хр. Петров. С.,НИ, 1978.
13. Иванов, Йордан. Български старини из Македония.Под ред. на Боню Ангелов и Димитър Ангелов. Фототипно изд. С. НИ, 1970.
14. История на България в два тома.Т. I-II. С., БАН, 1954-1955.

15. История на България. II прераб.и доп.изд. в три тома. Т.І-ІІІ. С. БАН, 1961-1964.
16. Кирил, Патриарх Български.Авксентий Велешки. Биограф.очерк. По случай 100 г. от смъртта му - 1865 г. С. СИ, 1965.
17. Кирил, Патриарх Български. Българската екзархия в Одринско и Македония след Освободителната война (1877-1878). Т. Първи (1878-1885), кн. І, С. СИ, 1970; Т. Първи (1878-1885), кн. ІІ, С. СИ, 1970.
18. Кирил, Патриарх Български. Българското население в Македония в борбата за създаване на екзархията. Истор. очерк. С. СИ, 1971.
19. Кирил, Патриарх Български.Граф Н. И. Игнатиев и българският църковен въпрос. С.,СИ, 1958.
20. Кирил, Патриарх Български. Екзарх Антим (1816-1888). С. 1956.
21. Кирил, Патриарх Български. Католическата пропаганда сред българите през втората половина на XIX в. С. СИ, 1962.
22. Кирил, Патриарх Български. Принос към българския църковен въпрос. Документи от Австрийското консулство в Солун. С. СИ, 1961.
23. Киселков, Васил. Бориловият синодик като исторически извор - ИПр. 1963, _ 6.
24. Киселков, В. Митрополит Григорий Цамблак. С., СИ, 1946.
25. Киселков, В. Славянските просветители Кирил и Методий. С.1946.
26. Н и к о в, Петър. Възраждане на българския народ. Църковно-национални борби и постижения.С.1929.
27. Пловдивски Кирил. Паисий митрополит Пловдивски. Пловдив,1948.
28. Пловдивски Кирил. Панарет митрополит Пловдивски. Пловдив 1950.

29. Пловдивски Кирил. Натанаил митрополит Охридски и Пловдивски. С. 1952.
30. Снегаров, Иван. Кратка история на съвременните православни църкви (Българска, Руска, Сръбска). Т. II. С. 1945.
31. Снегаров, Иван. История на Охридската архиепископия. Т. I. От основаването ѝ до завладяването на Балканския полуостров от турците. Второ фототипно изд. С., Академично изд., 1995.
32. Снегаров, Иван. История на Охридската архиепископия - патриаршия. Т. 2. От падането ѝ под турците до нейното унищожение (1394-1767). Второ фототипно изд. С., Акад. изд., 1995.
33. Снегаров, Иван. Първата Българска Патриаршия (919-1018). Произход, патриарси, седалища. Ч. 1-Ч. 2. - ГСУ, БФ, т. XXVI. С., НИ, 1949; т. I (XXVII). С., СИ, 1951.
34. Снегаров, Иван. Унищожението на Охридската архиепископия (Подготвителен процес, причини и значението ѝ през време на църковната борба). - ГСУ, БФ, т. III, С. 1926.
35. Снегаров, Иван. Учредяване на Българската православна църква. - Македонски преглед, кн. 1, с., 1932.
36. Събев, Тодор. Поглед върху основаването и църковно-народностното служение на Българската Екзархия. ГДА, т. IX. С. 1960
37. Събев, Тодор. Самостоятелна народностна църква в Средновековна България. С., СИ, 1987.
38. Събев, Тодор. Учредяване и диоцез на Българската Екзархия до 1878 г. С., СИ, 1970.
39. Станимиров, Станимир Ст. История на Българската църква. С. 1925.
40. Христов, Христо Ст. Д-р Стоян Чомаков и църковната борба. - Сто години от учредяването на Българската екзархия. Сборник статии под ред. на акад. Кирил, Патриарх Български. С., СИ, 1971.

41. Христов, Христо Ст., Начало и развитие на братските връзки между българи и руси (VII-XIV в.). - Църквата и съпротивата на българския народ срещу османското иго. Юбилеен сборник по случай 100 години от Освобождението.
42. Христов, Христо Ст. Протестантските мисии в България през XIX в. - ГДА, т. XXVI-XVII. С. 1981-1982.
43. Христов, Христо Ст. Из историята на Българската православна църква. С. 1998.
44. Цанков, Стефан. Българската православна църква от Освобождението до настояще време. - ГСУ, БФ, т. XVI. С. 1939.
45. Цухлев, Д. История на Българската църква. Т. I. Първи период (864-1186). С. 1910.

СОФИЯ, 2012 Г.